

ALS JE MAAR EEN GOED VERHAAL HEBT

Over het gebruik van verhalen in de catechese voor 4-8 jarigen

Katecheseprojecten staan bol van verhalen. Dat is niet verwonderlijk, want een goed verhaal is heel wat waard. Verhalen spelen bovendien een grote rol in wat leerkrachten met kinderen op school doen, zeker als het gaat om kleinere kinderen. Maar wanneer zijn verhalen nu goed voor catechetisch gebruik, en waarom? Op deze vraag willen we aan de hand van twee verhalen (*Het goedige monster en de rovers* en *De jongen en de vis*) een antwoord proberen te geven.

wat vinden we een goed verhaal?

Kort samengevat hebben de bovengenoemde verhalen de volgende inhoud:

Een jongen zit aan de waterkant ervan te dromen eens een hele grote vis te vangen. Als hij wakker wordt, doet hij de vangst van zijn leven. Trots en gelukkig gaat hij naar huis. Thuisgekomen stopt hij de vis in de badkuip, en omringt de vis met grote zorg. De vis is erg verdrietig en wordt ziek. Hij droomt ervan weer terug te zijn in het meer waar hij gewoond heeft. Het drankje van de dokter knapt de vis weer op, maar de vis maakt de jongen duidelijk dat hij heimwee heeft naar het grote water: daar hoort hij thuis, en niet in de badkuip. De jongen is daar erg verdrietig om, maar begrijpt de vis wel. Daarom brengt hij de vis terug naar het meer.

Hoog in de bergen leeft een troep rovers in een groot kasteel. Ze maken de hele omgeving onveilig. Op een dag vertelt de roverhoofdman van het goedige monster dat bij de stad woont. Het is erg sterk en spuwt voor niets vuur in een machine, waar de mensen elektriciteit van maken. De rovers maken het plan het monster te stelen en voor veel geld te verkopen. Ze gaan op pad en maken zich meester van het monster. Terug bij het kasteel bevrijdt het monster zich en achtervolgt de rovers. De politie, boeren, burgers en brandweer hebben de diefstal bemerkt en trekken naar het kasteel, waar ze de rovers gevangen nemen. In optocht gaat men terug naar de stad, waar een groot feest aangericht wordt en het monster onderscheiden. De rovers krijgen hun verdiende straf en het monster gaat de volgende dag weer gewoon aan het werk.

We zullen beide verhalen nu op een drietal punten bekijken.

- waar gaan de verhalen eigenlijk over (de thematisch inhoudelijke kant)?
- wat verandert er in personen en situaties in de loop van deze verhalen (de procesmatige kant)?
- hoe staan de hoofdfiguren van de verhalen tegenover elkaar (de relationele kant)?

waar gaan beide verhalen over?

Het verhaal van het goedige monster gaat over angst en bevrijding uit angst. Dat past goed bij de leefwereld van de kinderen. Rovers, monsters en heksen komen niet voor niets zo vaak voor in sprookjes. Een kind kan lekker griezelen in een verhaal met zulke figuren en daarlangs kunnen zijn eigen angsten zich oplossen of wegvloeien. Maar dan moeten die angstfiguren ook echte griezels zijn. Anders neem je de angst van de kinderen niet serieus. Wat doet het verhaal van het goedige monster met die angst?

De figuren in het verhaal zijn nauwelijks ernstig te nemen; het zijn eerder karikaturen. Het monster is niet echt griezelig, de rovers zijn niet echt kwaadaardig. Angst en bedreiging komen uit dit verhaal dus niet echt te voorschijn. Zo gaat het verhaal over iets anders dan waar het het over hebben wil. Het wil zeggen: het goede wint van het kwade, en daardoor gaat angst over in blijdschap; echt kwaad bestaat niet, waar ben je eigenlijk bang voor? Met zoiets te zeggen, wijs je kinderen geen weg in het leven. Want die zijn vaak écht bang. Het verhaal van de jongen en de vis blijkt veel rijker van inhoud; er zitten heel wat onderwerpen in, zoals: dromen van geluk, gespannen zijn bij een vangst, met respect omgaan met de ander, zorg hebben om de ziekte van een ander, van iemand houden, het eigen verlangen van de ander opmerken en ontzien, uit zijn op het geluk van de ander.

wat verandert er in personen en situaties?

Als je met een procesmatig verhaal te maken hebt, dan zie je personen en situaties geleidelijk veranderen. Er zit spanning in het verhaal. In De jongen en de vis wordt beschreven, hoe de jongen aan het begin de vis uit het water haalt om deze er op het eind weer in terug te zetten. Het verhaal laat zien, wat er intussen in de jongen is omgegaan, waardoor hij aan het einde precies het omgekeerde kan doen van het begin. In het verhaal van het goedge monster is er oppervlakkig gezien angst aan het begin en vreugde aan het einde. Maar we merken zojuist al op, dat er eigenlijk geen sprake is van échte angst. Ook het monster verandert niet en de mensen evenmin: ze zijn er gewoon. Alle figuren zijn aan het einde zoals ze begonnen zijn.

hoe staan de hoofdfiguren tegenover elkaar?

Tussen de rovers, het monster en de mensen uit de stad zie je van relaties zo goed als niets. De gevoelens die ze voor elkaar hebben, zijn nauwelijks echt. Het is een soort operette: ieder zit vast aan zijn eigen rol en wordt nergens levensecht. Daardoor zijn de relaties statisch, onveranderlijk en stereotiep. In het verhaal van de jongen en de vis zie je, hoe langzamerhand een aantal waarden groeien. Een centrale waarde is hier naar ons idee vriendschap, die zich vooral uit in de zorg om het geluk van de ander. Geluk is dan: in zijn element gelaten worden. Er is sprake van een groeiende relatie en ontwikkeling van gevoelens voor elkaar.

konklusies

Het zal na het voorafgaande duidelijk zijn dat we met een verhaal als van het goedge monster katechetisch niet uit de voeten kunnen. Met het verhaal van de jongen en de vis ligt dat anders: het heeft een rijke inhoud, met beweging van mensen erin. Daarom biedt dat katechetisch gezien mogelijkheden. Het is immers een 'levensverhaal': wie het ooit aan kinderen heeft verteld, weet hoe geboeid ze er naar kunnen luisteren, hoe ze erin mee kunnen leven. Respekt voor iemands eigenheid is een waarde die kinderen in hun wereld willen ontmoeten en vaak missen. Gebeurt dat, dan is ook vriendschap een waarde waarbij ze zich thuisvoelen 'als een vis in het water'. Zo'n verhaal brengt op een plezierige manier waarden in beeld en wijst kinderen daarmee een weg in het leven.

een goed verhaal werkt...

Een verhaal moet dus aan een aantal voorwaarden voldoen, vinden wij. willen we het voor katechese kunnen gebruiken. Maar als zo'n verhaal verteld wordt, wat doet het dan? Wat haalt het uit, wat kun je ermee bereiken?

een verhaal werkt groepsvormend

We noemen een klas met kleine kinderen wel een groep, maar in feite is het een samenstel van individuetjes en kleine wisselende groepjes. Ze spelen en werken wel in elkaars nabijheid, maar ze doen dat niet zonder meer samen. Om een aantal kinderen echt een beetje samen te brengen, heb je iets nodig dat hen bindt. Welnu, een verhaal kan zo'n bindend element zijn. Het samen luisteren naar en spelen van een verhaal brengt een begin van gezamenlijkheid in zo'n groep. We vinden dat katechese niet op de eerste plaats iets is tussen de leerkracht en het individuele kind, maar bij uitstek een groepsgebeuren. Een verhaal is een uits~ekend hulpmiddel om zo'n groepsgebeuren te laten ontstaan.

een verhaal werkt als uitnodiging om iets te doen

Een goed verhaal gaat over iets dat kinderen belangrijk vinden. Bovendien vertellen verhalen van mensen met relaties en gevoelens, van dingen en wat daarmee gebeuren kan.

Ze laten zien, hoe het er in het leven aan toe kan gaan. Ze vertellen van de wereld van de kinderen, want allerlei trekken herkennen ze daarin. Maar tegelijk springen de verhalen een stukje verder. Die wereld van verhalen is groter en ruimer, biedt onvermoede perspectieven. In het verhaal komt een kind zichzelf tegen met wat het leuk vindt of angstig. Maar in hetzelfde verhaal hoort het kind wie en wat het worden kan. Er ligt een uitnodiging in om net één stap meer te doen dan tot nog toe. Het nodigt uit om over de eigen grenzen heen te stappen en zo te worden wat het kan zijn.

een verhaal werkt onthullend

Iedereen kent wel de plaatjesboeken van Dick Bruna, waarin op een heel eenvoudige manier de dingen worden getekend zoals ze zijn. Het zijn prima hulpmiddelen om de kinderen vertrouwd te maken met de wereld en met zichzelf. Maar in het leven is meer aan de hand dan dingenzoals-ze-zijn. Een kind leeft ook van de liefde die het ontvangt, van trouw die het ontmoet, van geborgenheid die het voelt, van pijn en verdriet die het tegenkomt, van geluk en boosheid die het overkomt, kortom: van waarden die zijn leven kunnen maken en breken. Maar hoe praat je nu met kinderen over trouw, vriendschap, ellende, wanhoop, geluk, ongeluk en meer van zulke moeilijke en diepe dingen? Dat gaat toch niet? Juist hier zijn verhalen uitstekende hulpmiddelen om zulke waarden voor hen herkenbaar te maken. We reiken kinderen door deze verhalen beelden en symbolen aan die deze waarden concreet maken. Op dat moment zeggen verhalen wat ons ten diepste raakt en wat we zo moeilijk kunnen zeggen. Dan zeggen verhalen wat je als mens maakt en breekt. Dan zegt een verhaal iets, wat je nog dagen bijblijft en elke keer weer boven komt. Dan brengen zulke verhalen de religieuze dimensie van het leven ter sprake.

een verhaal werkt door

Een verhaal doet kinderen iets. Ze voelen zich aangesproken om een grotere wereld binnen te stappen. Kinderen veranderen door verhalen. Maar verhalen zijn niet afgelopen op het moment dat de verteller stil valt: kinderen gaan ermee verder. Leerkrachten hebben daar grote invloed op. Want om het verhaal door te kunnen laten werken komt meer kijken dan alleen maar vertellen. Wie echt vertellen kan van vriendschap, is iemand die dicht bij de kinderen staat. En wie vertellen kan van de eigenheid van ieder mens, die scheert de kinderen niet over één kam. Goed vertellen is een kunst, zonder geloofwaardigheid wordt het kitsch.

tot slot

Samenvattend willen we nog eens herhalen: verhalen zijn in de katechese belangrijk, want ze brengen waarden in beeld waarmee kinderen een weg ten leven gewezen kan worden. Zulke verhalen gaan over dingen die een mens kan maken én breken. Ze gaan over wat diep in mensen omgaat, in echte mensen die kunnen veranderen, van anderen kunnen houden en anderen kunnen verafschuwen. Zulke verhalen moeten de taal spreken van kinderen. Zulke verhalen doen kinderen wat: ze maken kinderen tot een groep, nodigen ze uit om iets te doen, zeggen onzegbare dingen uit en werken verder door.

Dat is heel wat voor een verhaal!

In de katechese veel gebruikte verhalenboeken

- H. Andriessen, *Op reis met de wind en andere verhalen* (Altiora)
- B. Bos, *Eén april, kikker in je bil* (Leopold)
- J. Burningham, *Simp de kanonskogel* (Van Holkema & Warendorf)
- A. Kessler-van der Klauw, *Sta eens even stil* (Gottmer)
- G. Kuijer, *Grote mensen, daar kan je beter soep van koken* (Querido)
- G. Kuijer, *Krassen in het tafelblad* (Querido)
- G. Kuijer, *Met de poppen gooien* (Querido)
- V. Lee, *Vlinder voor Marianne* (Lemniscaat)
- L. Lionni, *Blauwtje en geeltje* (Ankh-Hermes)
- T. Rabou, *Verhalen zijn kristallen* (Averbode)
- D.B. Smith, *We gingen samen bramen plukken* (Querido)
- M. Tenaille, *Hansje en de wonderboom* (Casterman)
- A. Turin en N. Bosnia, *Arthur en Clementine* (Sara)
- M. Velthuys, *De jongen en de vis* (Kosmos)
- J. Viorst, *Dat is heel wat voor een kat, vind je niet?* (Kosmos/ Bert Bakker)

J. Wagner, *Borre en de nachtzwarte kat* (Lemniscaat)

M. Williams, *Het fluwelen konijn* (Bruna)

Voor wie zich verder wil oriënteren

M. Bijvoet en A. de Louwere, *Je kunt me nog meer vertellen*, in *School en Godsdienst* 32 (1978) nr. 6, blz. 121-125

R. Rohaan-Mul, *Vertel eens ... een verhaal* (Onderwijskundige brochurereeks nr. 289) (Tilburg, Zwijssen, 1980)

Jeugdliteratuur, speciaal nummer van *School en Godsdienst* 33 (1979) nr. 4

Na vieren (Nijmegen, H.K.I., 1977)

Verhaal en catechese, speciaal nummer van *Korrel* nr. 4 (1982)

Werkcahiers voor vieringen met kinderen (Hilversum, Gooi en Sticht, 1981).